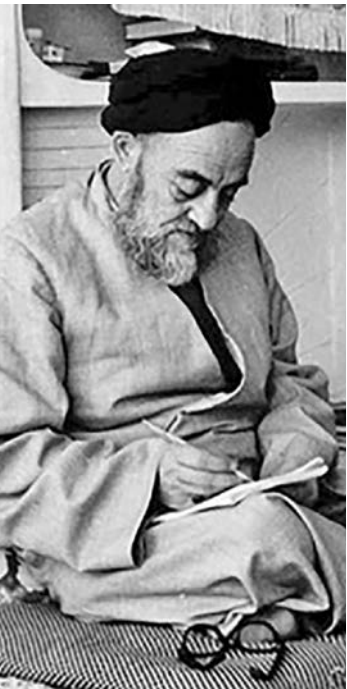

مناسبت

یادی از علامه طباطبائی در سالروز رحلت او

فيلسوف عارف

سنجیدن آن‌ها به این نتیجه رسیدم که این حوزه نیاز شدیدی به تفسیر قرآن دارد، تا مفاهیم والای اصیل‌ترین متن اسلامی و عظیم‌ترین امانت الهی را بهتر بشناسد و بهتر بشناساند. از سوی دیگر، چون شبهات مادی رواج یافته بود، نیاز شدیدی به بحث‌های عقلی و فلسفی وجود داشت، تا حوزه بتواند مبانی فکری و عقیدتی اسلام را برپا سازد. عقلی‌انبات و موضع حق خود، دفاع نماید.

از این روز وظیفه شرعی خود دانستم به یاری خدای متعال، در رفع این دو نیاز ضروری کوشش کنم. حاصل سال هفتاد و یکم، «تفسیر طباطبایی در عرصه تفسیر قرآن کریم»، انتشار تفسیر سترگ و ماندگار از «المیزان» است. شهید مطهری در باره این تفسیر گفته است: «تفسیر المیزان همه اش به فکر نوشته نشد، من معتقدم که بسیاری از این مطالب از الهامات غیبی است. کمتر پیش آمده که مسائل اسلامی و دینی را برای یک کسب حل آن را در میزبان نیایم. علامه طباطبایی تلاش فراوانی برای عرضه فلسفه اصیل اسلامی و دفاع از آن در برابر اندیشه های مادی گرایانه انجام گرفته داد. جلسات بحث او با «هانی کریب» فیلسوف فرانسوی، نقطه اوج این تلاش ها بود. علامه طباطبایی، سرانجام پس از عمری بندی گاه های متعال و مجاهدت در راه نشر آموزه هادی الهی، روز ۲۴ تیرماه سال ۱۳۶۰، دار الفانی را وداع گفت و او طی دوران حیات بابرکتش شاگردان فراوانی تربیت کرد که از میان آن ها می توان به «شهید مطهری»، «شهید بهشتی»، «شهید مفتاح»، «زنده یاد علامه حسن حسن زاده آملی»، «آیت... جوادی آملی»، «مرحوم... محمدتقی مصباح زدی» و «دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی» را رونماد «آیت... مهدوی کنی» اشاره کرد.

زندۀ یاد، علامہ سید محمد حسین طباطبائی، حکیم، فیلسوف، مفسر قرآن و عالم و الامام جہان اسلام، در سال ۱۲۸۱ ش. در شہر تبریز متولد شد. او سال سنین کودکی بہ مکتبخانہ رفت و مقدمات علوم دینی را، چنان کہ رایج آن عصر بود، فراگرفت. علامہ تا سال ۱۳۰۴، تحصیلات دینی خود را، بہ استثنای دو حوزہ عرفان و فلسفہ، تکمیل کرد و این دوران پرہار را در تبریز و در مدرسہ «طالیبہ» گذراند؛ در ہمین دورہ بود کہ خوشنویسی را ہم نزد مرحوم «میرزا علیقنی خطاط» فرا گرفت. علامہ طباطبائی مدتی بعد، ہمراہ با برادرش راہی نجف اشرف شد تا دانش استادان بنام این حوزہ پر قدرت، بہرہ مند شود. در نجف بود کہ از سوی عارف کامل، مرحوم «سید علی قاضی»، بہ مجلس درس ایشان دعوت شد و مابین عرفان اسلامی و تہذیب زہد و سلوک را زیر نظر آن مرحوم طی کرد و ہمزمان با پرداختن بہ عرفان و سلوک معنوی، در درس فلسفہ و حکمت حکیم متالہ، «سید حسین بادکوبہ‌ای» حاضر شد. افزون بر این، او طی ۱۰ سال حضورش در نجف اشرف، از فراگیری سایر علوم اسلامی، مانند فقہ و اصول نیز غفلت نکرد و در این عرصہ، از درس مرحوم میرزای غائبی و آیتا... غروی اصفہانی، بہرہ برد. علامہ طباطبائی، در کنار فراگیری حکمت و فلسفہ، بہ فراگیری ریاضیات نزد مرحوم سیدابوالقاسم خوشنویس پرداخت.

■ هجرت به قم و حواشی آن

تنگی معیشت باعث شد که آن فیلسوف بزرگ و عارف برجسته نتواند مدت بیشتری در نجف اشرف بماند. به همین دلیل، به تبریز بازگشت و در زمین آب و اجداد خود در روستای «شاه‌آباد» به کشاورزی مشغول شد. «سیدالباقی طباطبائی»، فرزند علامه، گفته است: «خوب به یاد دارم که مرحوم پدرم، دائماً و در تمام طول سال، مشغول فعالیت بود و کار کردن ایشان در فصل سرما، هنگام ریزش باران و برف‌های موسمی، در حالی که چتر به دست گرفته بودند یا پوستینی به دوش داشتند، امری عادی تلقی می‌شد. علامه طباطبائی در سال ۱۳۲۵ راهی حوزه علمیه قم شد. به دلیل تسلط کم ماندنش بر فلسفه اسلامی، ابتدا تدریس اسفار را آغاز کرد؛ اما با مخالفت تعدادی از قشربین مذهبی، در اسفار علامه تعطیل شد. مدتی بعد، با اصرار طلاب و علاقه‌مندان به فلسفه اسلامی، جلسه درس فلسفه علامه طباطبائی با تدریس شفاء مجدداً آغاز شد. با این حال، فعالیت‌های آموزشی او به تدریس فلسفه محدود و نبود. علامه طباطبائی، خود در این باره گفته است: «هنگامی که از تبریز به قم آمدم، مکتب‌های در نیای‌های جامعه اسلامی و مطالعاتی در وضع حوزه قم کردم و پس از

آن اشاره کرده است. این کتابخانه در سال ۱۹۵۵ ق توسط دولت فاطمی مصر تأسیس شد. «دارالعلم» مرتباً در رشته فلسفه و علوم قدیم، ۱۸ هزار جلد کتاب داشت. این در حالی بود که به جز کتابخانه «دارالعلم»، ده‌ها کتابخانه دیگر، مانند «الفاضلیه»، «الصاحبه» و «الکاملیه»، در سرزمین مصر وجود داشت که هزاران جلد کتاب از خود جای داده بودند. پیش از آن، حدود سال ۳۸۰ ق «عزیز»، حاکم فاطمی مصر، کتابخانه‌ای بزرگ تأسیس کرده بود که نزدیک به ۴۰ هزار جلد کتاب در آن نگهداری می‌شد. از مجموع کتاب‌های کتابخانه او، ۶۵۰۰ جلد کتاب به ریاضیات و ۱۸۰۰ جلد کتاب به فلسفه اختصاص داشت.

■ معماری اسلامی در خدمت کتابخوانی

با رونق گرفتن بازار کتاب و تأسیس کتابخانه‌های معماری اسلامی نیز برای ایجاد فضای مناسب مطالعه به کار گرفته شد. «الحاکم بالله»، حاکم قاضی، در حدود سال ۴۱۰ ه‍.ق کتابخانه‌ای با معماری نوین در «فسطاط» مصر تأسیس کرد. این کتابخانه که در دوره‌های بعد به الگویی برای تأسیس کتابخانه در مغرب زمین تبدیل شد، آثار را مطالعه‌ای بزرگ داشت که دور تا دور آن، طاقچه‌ها و قفسه‌های متعددی برای نگهداری کتاب‌ها، کنایه شده بود. اندلس در غرب جهان اسلام، تأسیس دیگری برای گسترش کتابخانه‌ها و نشر کتاب بود. حکیم بن عبدالرحمن، حاکم دانش دوست اندلس، کتابخانه‌ای تأسیس کرد که فقط فهرست کتاب‌های آن در ۴۴ جلد گردآوری شده بود. او در میانه قرن چهارم هجری قمری، اندلس را به کانون ادب و هنر تبدیل کرد. کتاب‌هایی که در اندلس تألیف یا استنساخ می‌شد، افزون بر خط نیکو و کاغذ مرغوب، تذهیب‌های کم‌مانند و صحافی با کیفیتی داشت و در سراسر دنیا معروف بود. به نوشته مورخانی که دو قرن بعد از «حکم» از اندلس بازدید کرده‌اند، هنوز ۲۷ مدرسه‌ای که بود برای کودکان و بزرگسالان و فقرات تأسیس کرد، وجود دارد. اندلس اسلامی، بانوان اهل مطالعه و باسلیقه‌ای حضور داشتند که کار استنساخ کتاب‌ها را انجام می‌دادند. «محمدابراهیم آیتی» در کتاب «اندلس یا تاریخ مورخ مسلمانان در اروپا»، به نقل از «مراکشی»، مورخ هفتمین، می‌نویسد: «در ناحیه شرق طریقه، یکصد و هفتاد زن به نوشتن قرآن به خط کوفی اشتغال داشتند». بانوان اندلسی برای آن فضای مناسب مطالعه داشته‌باشند، اقدام به تأسیس کتابخانه‌های ویژه بانوان کردند. یکی از این زنان دانشمند، «عایشه بن احمد بن قادم» بود که افزون بر شهرتش در علم و ادب، کتابخانه‌ای داشت که غنی‌ترین کتابخانه شخصی در اندلس محسوب می‌شد.

■ نقش ایرانیان در تداوم فرهنگ کتابخوانی

اهتمام ایرانیان مسلمان به نشر کتاب و گسترش کتاب‌خوانی، حتی با هجوم ویرانگر مغولان نیز متوقف نشد. با این که در حمله مغول، بسیاری از کتابخانه‌های جهان اسلام و ایران از بین رفت، اما با تدبیر دانشمندان الاقوامی همچون خواجه نصیرالدین توسی و غیاث‌الدین جمشید کاشانی، بخش مهمی از میراث مکتوب مسلمانان از گزند ایلغار مغول مصون ماند و سنت حسنه تأسیس کتابخانه و ترویج کتاب‌خوانی، به همت بزرگانی مانند خواجه رشیدالدین فضل‌الله، مهدی‌ترین مراد، «ایرع رشیدی» و «صداخانه‌راغه»، از مهم‌ترین شرکت‌ها در حفظ و نشر کتاب، پس از استیلای مغول بر بخش‌های مهمی از جهان اسلام و از جمله، ایران بود. به نوشته «خواجه رشیدالدین»، کتابخانه «ایرع رشیدی» در زمان او، «۶۰ هزار جلد کتاب داشته است. مجاهدت دانشمندان مسلمان ایران برای حفظ میراث مکتوب جهان اسلام، باعث شد در دوره تیموری، پیوند کهن هنر و کتاب، دوباره شکوفا شود و کتاب‌های تألیف یا استنساخ شده در ایران و سایر مناطق جهان اسلام، با کیفیتی مطلوب و خطی زیبا در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد. با این حال، در دوره‌های بعد، بخش مهمی از میراث مکتوب مسلمانان، به‌دست اروپاییان افتاد و آن‌ها بسیاری از دستاوردهای دانشمندان جهان اسلام را به نام خود منتشر کردند.

گام‌های استوار ایرانیان برای ترویج کتاب‌خوانی در جهان اسلام

ایران دوره اسلامی، کانون تقویت دستاوردهای نوین علمی و قطب تولید کتاب و تأسیس کتابخانه در سرزمین‌های

اسلامی بود. به مناسبت روز کتاب و کتاب خوانی، مروری بر نقش تاریخی و درخشان نیاکانمان در این عرصه داشته‌ایم

نگهداری می‌شد که علاقه‌مندان به آن‌ها مراجعه می‌کردند. همین موضوع باعث شد وقف کتاب، به عنوان سنتی حسنه و مطابق با آموزه‌های دین مبین اسلام، در جامعه گسترش پیدا کند.

■ اقتباس از ساختار تولید کتاب در ایران

ظواهر نخستین اقدام جدی برای تأسیس کتابخانه، به معنای واقعی آن، در دوران خلافت عباسی انجام شد. «بیت الحکمه» که توسط هارون و به روایتی دیگر، توسط مأمون عباسی تأسیس و به گردآوری نون از دانشگاه جندی شاپور^۱ ایران قدیم بود، نخستین مرکز تخصصی نگهداری و ترجمه کتاب در جهان اسلام محسوب می‌شد. هر چند حدود یک قرن قبل از آن، افراد متمولی مانند «خالد اموی» به گردآوری و نگهداری کتاب‌های مربوط به برخی علوم، مانند شیمی، پرداخته بودند؛ اما به نوشته مورخان، «بیت الحکمه»، صاحب کتابخانه‌ای بود که به لحاظ گستردگی و تعدد کتاب، تا آن زمان بی‌سابقه به شمار می‌آمد. با این که برخورد خصمانه متوکل عباسی با کتاب و کتابخانه‌ها، منجر به از رونق افتادن «بیت الحکمه» شد، اما نهضت ترجمه کتاب‌های سایر ملل به زبان عربی، توجیه ایجاد کرد که چندین قرن بعد، جهان اسلام را به کانون اصلی تولید و انتشار کتاب و تأسیس کتابخانه‌های مجهز و بزرگ مبدل کرد. نگارش و ترجمه کتاب، چنان در جهان اسلام گسترش یافت که در بازار هر شهری، قسمتی به کتاب‌فروشان، کتابین و صحافان اختصاص داشت و ایرانیان در این زمینه، نقشی محوری و اصلی را ایفا می‌کردند. کثرت آثار تولید شده، هم باعث غنای کتابخانه‌های بزرگ جهان اسلام می‌شد و هم زمینه‌رایی تأسیس کتابخانه‌های تخصصی فراهم می‌کرد. در قرون دوم و سوم، بیش از ۳۴ بیمارستان بسیار مجهز در سراسر جهان اسلام و از جمله ایران وجود داشت که برخی از آن‌ها دارای کتابخانه‌هایی غنی در رشته پزشکی بود.

گسترش بی سابقه ساخت کتابخانه

حاکمان و سلاطین جهان اسلام، متأثر از فرهنگ کتاب‌خوانی در جامعه، برای خود کتابخانه‌های مجهزی ترتیب می‌دادند و گاه بر سر تجهیز و

 جواد نوائیان رودسری
j.navaei@gmail.com

■ شکل گرفتن نهضت وقف کتاب

زنده‌یاد استاد محمدرضا حکیمی در کتاب «ارزشمند» دانش مسلمان» می‌نویسد: «در باره اهمیت و عظمت و وسعت کتابخانه در اسلام و تأسیس این بنیاد عظیم فرهنگی اندیشه‌ای نیازمند بحث چندانی نیستیم. زیرا این مسئله امروز شناخته شده است. آزادی علم در اسلام و ترویج نگهداری آثار اندیشه‌ای، خود عامل مؤثری در توسعه و اهمیت دادن هر فرد مسلمان به کتاب و اثر مکتوب دینی و فکری... روزی که شاید در همه اروپا، ۱۲ تن یا قیاف کم‌تر که شذرنه کوشن خوانند باشند، در کشور پرورش ۱۲ فرد قلمدان مضع بیرون می‌آمد تا یک حدیث از زبان فرزند پیاپی (ص) بنویسند.» نخستین کتابخانه‌های جهان امروزه، از مساجد تأسیس شد. مسلمانان، طبعاً آموزه‌های اسلام را، برای علم و دانش ارزش فراوانی قائل بودند و از آن جا که مهم‌ترین راه گسترش دانش، نشر و پاسداری از میراث مکتوب بود، نشر کتاب و احداث کتابخانه‌ها در جهان اسلام و از جمله ایران گسترش یافت و در مدتی کوتاه، به سنتی جاری در فرهنگ عمومی تبدیل شد. به تدریج، کتابخانه‌ها جنبه عمومی یافت. عوامی، نامی، مساجد، افزون بر قرآن کریم، سیره و کلام از کتاب‌های حدیث، تفسیر، فقه، سیره و کلام

اقتصاد عمومی یک مرحله ای

دانشکده علوم پزشکی تربیت جام در نظر دارد فراخوان

**واگذاری امور تهیه ، طبخ و توزیع غذای پرسنل وبیماران بیمارستانهای
سجادیه ومهر مادر-تربیت جام(۱۴.....۰۹۱۲۱۹۰۰۰۰۲۰)۲۰**

**فراخوان واگذاری امور تهیه ، طبخ وتوزیع غذای دانشجویان معاونت آموزشی
پژوهشی به صورت پرسی (۳.....۰۹۱۲۱۹۰۰۰۰۲۰)**

خود را از طریق سامانه تدار کات الکترونیکی دولت بر گزار نماید.

کلیه مراحل برگزاری فراخوان از دریافت وثحول اسناد فراخوان تا بارگشایی پاکت هااز طریق درگاه سامانه تدار کات الکترونیکي دولت (ساما) بآدرس www.setadiran.ir انجام خواهد شد.

متقاضیان شرکت در فراخوان در صورت عدم عضویت در سامانه، نسبت به ثبت نام وث دریافت گواهی امضای الکترونیکی (به صورت بخط) برای کلیه صاحبان امضا مجاز ومهر سازمانی اقدام لازم را به عمل آورند.

مواعد زمانی:

- تاریخ انتشار فراخوان: ۸ / ۲۴ / ۱۴۰۲
- مهلت دریافت اسناد فراخوان: ۶ / ۹ / ۱۴۰۲
- مهلت ارسال پیشنهادات: ۹ / ۱۴ / ۱۴۰۲
- زمان بازگشایی پاکت ها: ۱۵ / ۹ / ۱۴۰۲

اطلاعات تماس وث آدرس دستگاه :

خراسان رضوی - تربیت جام - خیابان پشتی - دانشکده علوم پزشکی تربیت جام ۵۷۵۲۵۴۵۳۸۰

هنریدنه درچ اکثربه عیده پررنده مناقصه می باشد.

۳۵۶۱۴

شماره ۱-۱۴۰۲/۲۶ (نوبت اول)

[illegible]